

Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі як складова освітнього стандарту України та європейських країн

Смирнова М.Є.,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарної освіти,
канд. пед. наук

ОСВІТА – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

ОСВІТА – основа інтелектуального, духовного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою.

(Проект Закону «Про освіту» 2015)

**«ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ
ОСВІТА-** цілеспрямований

**процес оволодіння
систематизованими**

знаннями про природу,
людину, суспільство, культуру
та виробництво засобами
пізнавальної і практичної
діяльності, результатом якого є
інтелектуальний, соціальний і
фізичний **розвиток
особистості»**

*(Ст. 3 Закону України «Про
загальну середню освіту»)*

**МЕТОЮ ПОЧАТКОВОЇ ТА
БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ**

є всебічний **розвиток і
соціалізація дитини**
відповідно до її вікових
особливостей, розвиток її
творчого мислення, навчальних
навичок, виховання особистості,
засвоєння етичних норм та
громадянських
компетентностей, фізичний та
естетичний розвиток,
особистісне і соціальне
самовизначення.

(Проект Закону «Про освіту»)

Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи:

Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред.
О.В.Овчарук. – К.: “
К.І.С.”, 2004. –112 с.

(Колектив авторів: Бібік Н.М., Ващенко Л.С.,
Локшина О.І., Овчарук О.В., Паращенко Л.І.,
Пошетун О.І., Савченко О.Я., Трубачева С.Е.)

Competences – компетенції

Компетенції є динамічною комбінацією знань, умінь, навиків і здібностей.

Формування і розвиток компетенцій є метою освітньої програми.

Компетенції формуються в різних розділах курсу навчання і оцінюються на його різних стадіях.

Вони можуть підрозділятися на компетенції, що відносяться до предмету навчання (професійні) і загальні компетенції (не залежні від змісту програми навчання).

(Глосарій термінів європейської вищої освіти)

Компетентність

(Competence, competency/competences, competencies):

Динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну і подальшу навчальну діяльність...

(Національний освітній глосарій: вища освіта)

Компетентність - динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

(Закон «Про вищу освіту»)

Компетентність/компетенності – динамічна комбінація знань, розумінь, поглядів, цінностей, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність і є навчальним результатом на певному рівні освіти

(Проект Закону «Про освіту» 2015)

Компетентнісний підхід

суттєво змінює:

- ❖ принципи визначення *цілей* освіти,
- ❖ *методи* навчання,
- ❖ принципи відбору *змісту* освіти
- ❖ *організаційні форми* навчання
- ❖ *результат* навчання

Компетентнісний підхід відходить від:

- традиційного предметного навчання, в основі якого - ідея трансляції та засвоєння знань (інформації);
- селективної, дворівневої системі оцінювання (знає - не знає) ;
- примусових форм організації навчальних занять (подібно конвеєрному способу організації праці);
- авторитарного, ієрархічно організованого способу взаємодії в системі учень - учитель.

■ **Компетенція** — **якість особистості, що визначає і впливає на її здатність ефективно займатися певною діяльністю (характеристика потенційного стану особистості)**

■ **Компетентність** — **здатність людини ефективно займатися певною діяльністю (характеристика особистості, що проявляється у реальній діяльності)**

Рада Європи визначила п'ять груп ключових компетенцій, яким вона надає особливого значення і якими школа повинна "озброювати" молодь.

1. Політичні та соціальні компетенції.

2. Компетенції, що стосуються життя в багатокультурному суспільстві.

3. Компетенції, що визначають володіння усним і письмовим спілкуванням

4. Компетенції, пов'язані з виникненням суспільства інформації.

5. Компетенції, що реалізують здатність і бажання вчитися все життя

Національне агентство **Швеції** з питань освіти
ще у **1999** році визначило *компетентності*,
які потрібно розвивати й оцінювати в школах:

- здатність приймати свідомі етичні рішення;**
- здатність розуміти та використовувати в житті демократичні принципи;**
- креативну здатність і комунікативні здібності.**
- здатність бачити зв'язок та знаходити власний шлях у навколишньому світі**

Фінські вчені розробили *структуру оцінювання освітніх результатів*, в основі яких лежать

три ключові компетентності:

- ❖ **вміння вчитися**: здатність оцінювати та розв'язувати нові завдання; здатність переносити вміння та здібності в контекст нової ситуації, автономність і самоконтроль; бажання та готовність бути залученим до діяльності, яка зорієнтована на досягнення певних цілей;
- ❖ **комунікативна компетентність**: соціальні та інтерактивні вміння; співпраця та вміння знаходити компроміс; вербальне та невербальне сприйняття; когнітивні, комунікативні вміння; Інтернет і медіа компетентність;
- ❖ **навчання протягом усього життя**: засвоєння стійкої мотивації до навчання; оцінка і аналіз власних умінь та результатів навчального процесу; освоєння Інтернет-технологій, бачення в культурі внутрішню цінність; відкритість до інших культур, до діалогу.

10 КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

(Проект Концепції Нової української школи, 2016)

Компетентності згідно ЄРК (європейської рамки кваліфікацій)

- 1) **когнітивна компетентність** - використання теорії та понять, а також «приховані» знання, що набуті в досвіді;
- 2) **функціональна компетентність** (вміння, та ноу-хау), те, що людина повинна вміти робити в трудовій сфері, у сфері навчання та соціальної діяльності;
- 3) **особистісна компетентність** - поведінкові вміння в конкретній ситуації;
- 4) **етична компетентність** - наявність певних особистісних та професійних цінностей.

Класифікація навчальних результатів (за визначенням ЮНЕСКО)

- ❑ **Знання:** основні когнітивні результати, що повинні мати усі учні (включаючи грамотність, читання, письмо, уміння рахувати, знання основ навчальних предметів).
- ❑ **Цінності:** солідарність, гендерна рівність, толерантність, взаєморозуміння, повага до прав людини, неприйняття насилля, цінність людського життя, відчуття власної гідності.
- ❑ **Навички і компетентності:** володіння навичками розв'язування проблеми, організації експерименту, працювання в команді, життя та взаємодії з іншими, уміння вчитися.
- ❑ **Поведінка:** готовність застосовувати на практиці те, що було вивчено.

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової загальної освіти (постанова КМУ від 20.04.2011 р. № 462)

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ базової і повної загальної середньої освіти (постанова КМУ від 23.11.2011 р. № 1392)

□ **Діяльнісний підхід** - спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти;

□ **Компетентнісний підхід** - спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності;

□ **Особистісно зорієнтований підхід** - спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчанні;

**Для опису предметної
компетентності
використовуються такі**

ключові поняття:

“знає і розуміє”,

“уміє і застосовує”,

“виявляє ставлення і оцінює”

Спільні уміння для всіх компетентностей

- уміння читати і розуміти прочитане
- уміння висловлювати думку усно і письмово
- критичне мислення
- здатність логічно обґрунтовувати позицію
- ініціативність
- творчість
- уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення
- уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект
- здатність до співпраці в команді

(Проект Концепції Нової української школи, 2016)

**Цілі шкільної освіти з позиції компетентнісного підходу
мають бути спрямовані на
конкретний результат освіти**

- **навчити вчитися**, тобто навчити вирішувати проблеми в сфері навчальної діяльності;
- **навчити пояснювати явища**, які спостерігаються у світі, використовуючи науковий апарат: їх сутність, причини, взаємозв'язки, тобто вирішувати пізнавальні проблеми;
- **навчити орієнтуватися в ключових проблемах** сучасного життя, тобто вирішувати аналітичні проблеми;
- **навчити орієнтуватися в світі духовних цінностей**, тобто вирішувати аксіологічні проблеми;
- **навчити вирішувати проблеми**, які пов'язані з реалізацією певних соціальних ролей: громадянина, споживача, пацієнта, члена родини тощо;
- **навчити вирішувати проблеми**, які є спільними для різних видів професійної діяльності: комунікативні, пошуку та аналізу інформації, організації сумісної діяльності тощо;
- **навчити вирішувати проблеми професійного вибору**: підготовка до подальшого навчання.

ТМУ - триєдина мета уроку - це складна мета, що вбирає в себе три аспекти: пізнавальний, виховний і розвиваючий.

Пізнавальний аспект	Виховний аспект	Розвиваючий аспект
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Надати учням знання якихось понять, визначень, теорем ... ▪ Сприяти формуванню умінь... ▪ Встановити рівень знань з теми ... ▪ Забезпечити узагальнення вивченого матеріалу з теми ... ▪ Забезпечити систематизацію вивченого матеріалу з ... ▪ Забезпечити відпрацювання умінь... 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Акцентувати увагу на ... ▪ Аргументувати положення про ... ▪ Викликати інтерес до ... ▪ Дати необхідні відомості для формування ... ▪ Закласти основи для формування ... ▪ Вплинути на формування і розвиток ... ▪ Пояснити необхідність ... ▪ Спонукати почуття ... ▪ Показати важливість, значення ... ▪ Пробудити прагнення до ... ▪ Розкрити значення та роль ... ▪ Розширити уявлення про ... ▪ Сприяти прищеплювання ... ▪ Сприяти усвідомленню ... ▪ Сприяти розумінню ... ▪ Сприяти формуванню та розвитку ... ▪ Встановлювати зв'язок між ... 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сприяти оволодінню ... ▪ Створити умови для розвитку ... ▪ Забезпечити розвиток. ... ▪ Розвивати ... ▪ Сприяти становленню ... ▪ Допомогти усвідомити ... ▪ Сприяти усвідомленню ...

Базовою освітньою технологією, яка підтримує компетентнісно-орієнтований підхід в освіті є

М Е Т О Д П Р О Е К Т І В

Саме в методі проектів закладена ідея
*компетентнісно –
орієнтованої освіти*

Якщо під *компетенцією* ми розуміємо **готовність суб'єкта ефективно співорганізовувати внутрішні та зовнішні ресурси для досягнення поставленої мети,**

то результатом освіти стають

ключові компетентності

які проявляються в оволодінні учнями

певним набором способів діяльності

Через оволодіння **певним способом діяльності** учень
отримує:

- 1) досвід інтеграції та застосування результатів освіти
(знань, умінь, навичок, цінностей тощо),
- 2) досвід постановки мети
- 3) досвід управління власною діяльністю.

Виконуючи проект, учень **самостійно**:

- визначає **мету** своєї діяльності
- обирає **способи і методи** досягнення мети
- планує **терміни виконання** проекту
- знаходить і використовує **ресурси**
- визначає **показники досягнення результату**

Результат навчання –

сукупність знань, умінь, навичок, інших **компетентностей**, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, *які можна ідентифікувати*, кількісно оцінити та виміряти.

(Закон «Про вищу освіту»)

Результат навчання –

сукупність інформації, знань, розумінь, ставлень, цінностей, умінь, зразків поведінки, інших **компетентностей**, які опановує та *здатна продемонструвати особа* після успішного завершення освітньої програми або окремих її частин (*модулів, предметів, дисциплін, курсів тощо*).

(Проект Закону «Про освіту» 2015)

Актуалізується така функція навчального процесу як **навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності**: професійній, громадсько-політичній, побутовій та ін.

Нові ролі педагога:

роль фасилітатора

(від англ. *facilitate* – полегшувати, сприяти),

той, що підтримує дитину в її навчальній діяльності через педагогічну взаємодію, допомагає, надихає;

роль тьютора

(від англ. *tutor* — учитель),

той, що індивідуально працює з інтересом дитини –

виявляє освітні запити, проектує освітню діяльність,

організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті

Саме здатність педагога **організувати навчальну роботу з**

вирішення творчих завдань, проявлення ініціативи,

самостійності є

новим професійним орієнтиром у роботі вчителя

Важливим чинником, що змінює *освітнє середовище* та впливає на **якість навчання** у масовій загальноосвітній школі є **МОТИВАЦІЯ.**

Як можна **ЗМІНИТИ МОТИВАЦІЮ** учнів масової загальноосвітньої школи?

1. **Через активну співпрацю з батьками дітей**, формування в них свідомого розуміння того, що тільки активна підтримка шкільного життя, участь у вирішенні проблем школи, щира зацікавленість всім тим, що відбувається в ній, зможе вплинути на ставлення дитини і до школи, і до навчання в цілому.
2. **Через оновлення системи взаєностосунків між учнем та вчителем** (провідним мотивом навчальної діяльності у 70% учнів є страх, а не пізнавальний мотив або мотив самореалізації, який відзначається тільки у 4% учнів).
3. Через розуміння того, що взаєностосунки між вчителем та учнем необхідно будувати **на діалозі, на взаємодовірі, підтримці, прийманні.**

Базовий принцип Нової школи – «педагогіка партнерства»

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах, стосунках;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

(Проект Концепції Нової української школи, 2016)

Компететнісно орієнтована навчальна діяльність педагога передбачає такі дії:

- використання інтерактивних технологій;
- проведення нестандартних уроків;
- організацію дослідної роботи;
- стимулювання самоосвітньої діяльності учнів;
- відстеження динаміки розвитку учнів;
- пропаганду досягнень науки та культури;
- підбір завдань , які вимагають використання додаткових джерел інформації;
- проведення консультацій з пошуку необхідної інформації;
- навчання прийомам складання плану, написання конспектів, вмінню виділяти головне;
- використання методу проектів;
- стимулювання висловлювання власних думок ;
- використання діалогічних методів у роботі ;
- розробку завдань різного рівня ;
- створення проблемних ситуацій ; впровадження методів самооцінки і взаємоперевірки

Що має робити педагог для підвищення рівня власної професійної компетентності?

1. Проводити рефлексію (постійний аналіз власної педагогічної діяльності):

навіщо?

що саме?

чому так?

що необхідно робити?

як це роблять інші?

які є рекомендації з цього приводу?

як можна оцінити мою педагогічну діяльність?

що мені особисто необхідно зробити для підвищення рівня педагогічної майстерності?

2. Удосконалювати педагогічну
майстерність
через систему методичної роботи
навчального закладу,

в основу якої має бути покладений
індивідуальний підхід, тобто *гнучке*
використання різних форм і методів
роботи з педагогами, спрямованими
на результат.

3. Займатися самоосвітою,

яку необхідно розглядати як власну цілеспрямовану пізнавальну діяльність.

Її основні мотиви:

- щоденна робота з інформацією
- бажання творчості
- стрімкий ріст сучасної науки, особливо психології та педагогіки
- зміни, які відбуваються в житті суспільства
- конкуренція
- суспільна думка
- матеріальне стимулювання
- інтерес – вчитися просто дуже цікаво.

Умови здійснення самоосвіти:

- здійснюється добровільно
- свідомо
- планується, керується та контролюється самою людиною.

4. Відстежувати результати своєї роботи

через систему
**моніторингу та
самомоніторингу**

Проблеми в реалізації компетентнісного підходу

- 1. Переважання практичної спрямованості результату навчальної діяльності над знаннями, поява можливості формування компетентностей без прямої опори на знання (наприклад, комунікативні навички формуються в суперечках, в дискусіях. І тоді предмет дискусії стає менш значущим, ніж уміння відстоювати власну точку зору.**
- 2. Проблема формування ключових (метапредметних компетентностей), незрозумілість того, як вони можуть бути сформовані в урочній (аудиторній) та у позаурочній (позааудиторній) діяльності і як може бути виміряна ступінь сформованості метапредметних компетентностей, саме те, що людина готова навчатися протягом життя, володіє навичками роботи з інформацією, вміє відбирати гідні джерела інформації тощо).**

Дякую за увагу!